

גילה בראשי, פרחיה מרמרוס, תרצה רוטקוביץ	צוות הכותבות:
תרצה רוטקוביץ	ריכוז ועריכה:
גליה אבישר	ייעוץ בטיפוח החשיבה:
פרופ' דוד זיסנווין	ייעוץ פדגוגי:
ליאת יהודה	עיצוב גרפי:

© כל הזכויות שמורות לקרן תלמי, תש"ס
© הזכויות שמורות למחברים ולאקו"ם

קרן החינוך למען בתי-ספר תלמי

שליד מכון שכטר ללימודי יהדות

רח' אברהם גרנות 4, ת"ד 8600, ירושלים 91083, טל' 02-6790977, פקס' 02-6481361

9-7	עמ'	מבוא כללי
22-11	עמ'	יחידה ראשונה: למה נבראה לבנה?
30-23	עמ'	יחידה שנייה: לכל אודש יש שם
37-31	עמ'	יחידה שלישית: לוח השנה שלנו
43-38	עמ'	יחידה רביעית: ועוד לוחות שנה
54-44	עמ'	יחידה חמישית: מנהגי ראש אודש בקהילות ישראל
61-55	עמ'	יחידה שישית: ראש אודש שלי: מבט אל העבר והעתיד
63-62	עמ'	ביבליוגרפיה
65-64	עמ'	שאלון למורה
66	עמ'	תוכניות נוספות

מבוא כללי

לוח השנה הוא למעשה הבסיס לכל דבר בחיינו; על פניו פזורים תאריכים שאנו נוהגים לציין כ"ימים טובים" – תאריכים חשובים שאנו חוגגים בהם אירועים המוציאים אותנו מן השגרה היום יומית ונותנים לנו סיבה והזדמנות למפגש משפחתי-חברתי-קהילתי. "ראש חודש" הוא אחד התאריכים החשובים הללו, אשר מידי חודש בחודשו זוכה להיות מצוין, אם כי באופן די מצומצם. בתולדות העם היהודי התאפיין יום זה בדרכים שונות: היה זה יום חג, ובו תפילה וקורבן, ואף סעודת חג התקיימה בו. בתקופות מסוימות נוספו פנים חדשות ליום מיוחד זה: קדמו לחג שעות של חשבון נפש לרגל סיומו של החודש הקודם ושמחה רבה על החודש המתחדש, שמחה אשר בוטאה גם באי-עשיית מלאכה.

ראש חודש עבר גלגולים רבים וכיום יש ציבורים אשר מציינים אותו בדרכים שונות, אולם ברוב הקהילות זהו יום רגיל בלוח השנה, שאינו זוכה לתשומת לב מיוחדת כלל וכלל.

בבואנו לכתוב תוכנית חדשה זו, שאלנו את עצמנו את השאלות הבאות:

איזה תוכן מעוניינים אנו, מורים במערכת החינוך של תל"י, לצקת ליום זה? האם יהיה זה עוד יום לימודים רגיל? האם יש לציין באופן מיוחד בכל כיתה, בשכבות השונות ואולי אף בכל בית הספר? כיצד נוכל לשלב בתוכנית הורים וגורמים אחרים בקהילה? וכיצד ניתן ללמוד בדרך חווייתית את נושא "ראש חודש", לשמר מסורות שונות של חגיגתו, ולחדש אחרות?

מטרות התוכנית

בעיצובה של חוברת זו ניסינו להביא לידי ביטוי את הפן המיוחד של החינוך היהודי הפלורליסטי כפי שאנו מצפים לו בבתי ספר תל"י. מטרת תוכנית זו להביא את המורה והתלמידים להיכרות עמוקה עם המסורת היהודית לדורותיה, וכן ליצור דור חדש שיכול לחדש ממקורותיו ומנסיגותיו שלו. "ראש חודש", כפי שתוכלו לראות בחוברת זו, הינו נושא רחב ומגוון והוא לבש צורה ופשט צורה בתקופות שונות בחיי העם היהודי – עם זאת יש חשיבות רבה, לדעתנו, לייסד ולמסד מסורות בית ספריות הכוללות בתוכן היבטים אישיים וחדשים סביב ראשי החודשים.

אנו מקוות כי חוברת זו תסייע ללימוד הנושא באופן מעמיק וחווייתי, תוך הכרת מושגי יסוד וידע בסיסי בנושא "ראש חודש". אנו מצפות לקירוב התלמידים אל חוויות הקשורות לראש חודש ולחודשים עצמם. אנו מעוניינות לעודד חיפוש ויצירה של פנים חדשות ואישיות בלוח השנה האישי של כל מורה ותלמיד, תוך שילובם בתפילות, הלכות ומנהגים מקהילות שונות, המוכרים לנו כבר במשך מאות בשנים. אך ראש חודש אינו רק חג יהודי, אלא הוא משלב בתוכו גם מושגים ואמונות המשותפות לתרבויות שונות. בחוברת זו תוכלו לפגוש גם עיון והזמנה לחשיבה במושגי הזמן אשר מייחדים את התרבות האנושית כולה; אנו ננסה ללמוד על מקומו של לוח השנה בתרבויות העולם, ונבחן את הקשרים שבין לוח השנה העברי ובין עולם הטבע הכללי.

ראש חודש הינו יום המזמן את כולנו לדיון בקשרים הקיימים בעם היהודי בארץ ובתפוצות ואנו נשתדל לבחון את המושגים "לוח השנה העברי" ו"ראש חודש" כמושגים מלכדים ומאחדים את העם היהודי, וזאת תוך הכרת משמעותו והתפתחותו של ראש חודש בחיי העם היהודי על גווניו, וכן מתוך בחינת המרכיבים הקהילתיים והאישיים של יום זה.

ועוד נאמר, כי אנו מקוות שתוכנית זו תזמן את המורים והתלמידים לעיון מחודש בעולם הערכים היהודי לאור המקורות היהודיים ולאור הניסיון החינוכי שיירכש באמצעות חוברת זו.

מקורות התוכנית

בחוברת זו תוכלו למצוא מקורות ורעיונות רבים על "ראש חודש". המקורות המופיעים לקוחים מן המקרא, המשנה, התלמוד והמדרש, ועד ליצירות ספרותיות בנות זמננו. ברצוננו להדגיש כי לא באנו להגיד דברים אשר לא נאמרו במקומות אחרים ומעל דפים שונים – ההפך הוא הנכון: רצינו להיות שוב לפה לאותם מקורות אשר נשכחו לעתים והודחקו אולי לקרן זוית בספריה. בחוברת זו, אשר מוגשת למורה, אספנו חומרים שונים, מקורות ורעיונות ממקומות שונים, והוספנו להם נופך ייחודי המתאים לרוח הלימודים בבתי ספר תל"י.

בין המקורות אשר השתמשנו בהם היו:

- גליונות למורה, חוברת ראש חודש, עורך ראשי: אריה ארד, טורונטו, הוצאת מחלקת החינוך, תשמ"ב.
- מחזור השנה היהודית, חלק א', עורכת: ח' בריצחק, בהוצאת אוניברסיטת חיפה וסמינר אורנים, 1982.
- ראש חודש, עורכת: דינה טלר, בהוצאת התנועה ליהדות מתקדמת, 1993.

ניתן, ואף רצוי, לחזור ולעיין בחוברות אלה ולמצוא בהן מקורות ורעיונות נוספים. כמו כן, תוכלו למצוא בסיומה של החוברת ביבליוגרפיה מורחבת בנושא "ראש חודש".

פירוט מבנה היחידה

בחוברת זו תוכלו למצוא שש יחידות שניתן ללמד אותן על פי סדרן, אולם יש אפשרות ללמדן גם בסדר שונה. בכל יחידה תוכלו למצוא את המבנה הבא הכולל: **מבוא, פעילות פותחת, גוף היחידה, פעילות מסכמת.**

הכולל הסבר ורקע עיוני לנושא היחידה;

המציעה מיגוון הצעות לפתיחת הנושא שמתוכנן ניתן לבחור את אלה המתאימות לכם ולתלמידים;

הכולל את המקורות והפעילויות העיקריות;

אשר תוכלו למצוא בה הצעות לסיכום נושא היחידה;

נושאי היחידות

1. יחידה ראשונה - למה נבראה לבנה: יחידה שבאמצעותה תוכלו להציץ אל העולם הקסום של הירח. יחידה זו עוסקת גם ב"ברכת הלבנה" אשר נאמרת לאחר שנתחדש החודש, אם כי אינה נאמרת בראשי חודשים.
2. יחידה שנייה - לכל חודש יש שם: יחידה זו כוללת מבוא ובו המקורות השונים לחג ראש חודש, הנזכרים בתנ"ך ובמשנה; במקורות אלה עולה בבירור מעמדו החגיגי של ראש חודש. היחידה עצמה עוסקת בגלגולם של שמות החודשים החל מן המקרא ועד לימינו.
3. יחידה שלישית - לוח השנה שלנו: ביחידה זו נמצא את סודו של הלוח העברי המשלב בין חודשי הלבנה לשנת החמה. יחידה זו תעסוק גם בלוחות שנה מעמים ומתרבויות אחרות.
4. יחידה רביעית - ועוד לוחות שנה: יחידה זו עוסקת בלוחות שנה נוספים אשר מבוססים על עונות השנה ועל פעולות חקלאיות. ביחידה זו ננסה לבחון מחדש את הקשר שבין חיי האדם היהודי ובין עולם הטבע.

5. **יחידה חמישית - מנהגי ראש חודש בקהילות ישראל:** יחידה זו תציע מסורות של מנהגים שונים, כך שאפשר יהיה ללמוד על מקורותיהם ואפשר יהיה לבחור מתוכם מנהגים המתאימים ליישום גם כיום. כמו כן ננסה לעמוד ביחידה זו על מהותם של מנהגי ישראל בתרבות ישראל.

6. **יחידה שישית - ראש חודש שלי; מבט אל העבר והעתיד:** ביחידה זו אפשר יהיה לתהות אחר העולם הפנימי האישי הנובע מציון ראש חודש. ביחידה נביא גם קטעים מתפילות ראש חודש שיש בהן כדי להסביר ולהעמיק את הפן האישי של ראש חודש.

בתקווה ללימוד ולהוראה נעימים,
צוות הכותבות.

פירוט הסמלילים

בחוברת זו תוכלו למצוא סוגי סמלילים שונים המתארים את אופי הפעילות בכיתה.

פעילות יצירתית

פעילות "חקר"

פעילות הקשורה בעבודה מול מחשב

פעילות של משימת כתיבה

פעילות של חשיבה

פעילות המשלבת שיחה או דיון בכיתה

פעילות מוסיקלית